

ZİLE ÂŞIKLIK GELENEĞİNİN USTA ÂŞIKLARINDAN EMİNİ DÜŞTÜ*

Yrd. Doç. Dr. Mehmet YARDIMCI**

Yaşamı ve Dünya Görüşü

Âşıklar yaşadıkları dönemin sözcüleridir. Halkın duygularına, düşüncelerine, dünyasına ışık saçan bilge kişilikli duygu adamıdır. Bir şiirinde:

*Âşık deyip de geçmeyin
Halkın tellalıdır ozan*

diyen Âşık Eminî de Nail Tan'ın yerinde bir saptamasıyla “*Bu sanatçı kişiliğini yoğun olarak yaşayan, çileyle sarmaş dolaş olmuş bir halk şairidir.*”¹ Zile âşıklar yurdudur. Talibî, Ceyhunî, Fedâî gibi âşık edebiyatında önemli iz bırakan âşıklar bu topraklarda yetişmiştir. İlçe bazında en çok âşık yetiştiren Zile âşıklar kervanının son temsilcilerinden biri de Âşık Eminî Düştü'dür.

O, toplumu ilgilendiren her konuda yüreğinin tellerini titretip, kendine özgü edasıyla dizelere yansıtıp, bağlamasıyla seslendirmeyi bilmiştir.

*Ozan halk için çalışır
İster sorun ister sorman
Her gün Şeytan'la güreşir
İster görün ister görmen*

deyişi bu görüşün kanıtlarındandır.

Tokat'ın Zile ilçesinin Hatip Pınarı Köyü'nde 1943'te dünyaya gelen Eminî Düştü, kendisini çeşitli şiirlerinde:

*Kundak yapıp beni sardılar beze
Tokat vilayetim Zile'dir kaza
Köyüm Hatıppınar söyleyim size
Daha dil bilmezdim çaylak idim ben*

ve

*“Eğer kim olduğumu sorarsan bana
Halk ozanı Âşık Eminî' yim ben
Ne bir noksan ne bir fazla tanıma
Halk ozanı Âşık Eminî' yim ben”*

biçiminde tanımlamıştır.

Dört çocuklu babası tarlaya ektiği yöresel ürünlerle zor koşullarda geçimlerini sağlamaya çalışırken, ailesinin büyük destekçisi de. 11 yaşından itibaren çobanlık yapmaya başlayan Eminî olmuştur. 7 yıla yakın çobanlık yapan Eminî, köyde okul olmadığı için ilkokula da gidememiş, ancak okuma yazmayı kendi kendine öğrenmiştir. Yaşamının zor yıllarını *Kimlik Kartı* şiirinde:

*Yedi sene koyun güttüm kuzusu
Böyle imiş yaradanın yazısı
Dağın canavarı köyün tazısı
Çok çileler çektim gülmemiştim ben*

ve

Şu dünyaya ben de doğdum yaşadım

* İbrahim Aslanoğlu Armağan Kitabı için hazırlanmıştır. İst. 2010

** Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğt. Fak. Türkçe Eğitimi Bölüm Bşk.

¹ Âşık Eminî Düştü, Ummanda Zerreyim Deryada Nokta, Ank. 2009, s.21 (Nail Tan'ın Sunuş Yazısı)

Yaşam girdabıma çile döşedim

dizelerinle dillendirmiştir.

Köyün sosyal yapısı gereği çevresinde çoğu kişi saz çaldığından Eminî de küçük yaşta saza merak salmış, saz istediğinde babasından “Karnımızı doyuramazken saz neyimize?” yanıtını aldığından bu yaşlarda saz sahibi de olamamıştır. Zaten yoksulluğunu ta o yıllarda yazdığı:

***Eminî’yim ayak yalın
Nedir çektiği bu kulun***

gibi dizelerinde açık seçik sergilemiştir.

Yaşadığı olaylar ve hayata duyarlı oluşu onu şiir yazmaya yönlendirmiştir. 1957’de henüz 14 yaşındayken köyünde yaşanan sel felaketi ona ilk şiirini yazdırmış:

***“Koca köye kara bulut oturdu
Bu sene de ekinleri batırdı
Hepisini sel süpürdü götürdü
Ekinleri dolu vurdu bu sene”***

diyerek yaşananlardan duyduğu üzüntüyü, sıkıntıyı anlatmış, yine o yıllarda çeşitli olaylara şiirler yazarak ilk şiir denemelerini gerçekleştirmiştir. Bu denemelerini destan türünde yazıp Zile’de tek sayfalık halk destanı biçiminde bastırarak çarşıda ve pazar yerlerinde bağıra bağıra okuyup satarak o dönemlerde yaygın olan *halk destancılığı* geleneğini sürdürmüştür.

Babasının “*Sen köyde hep çobanlık mı yapacaksın, git köyden kendini kurtar.*”² demesi üzerine 18 yaşında köyü terk etmiş 1961 yılında Ankara’ya gitmiştir.

Ankara’da amelelik yaparak ekmeğini kazanmış, ardından bir lokantada bulaşıkçılık, benzin istasyonunda işçilik yapmıştır. Bu dönemlerde arkadaşları ile beraber ortak bir saz almışlar; en iyi çalan Eminî olduğu için . Saz ona verilmiştir.

Askerlik yaptığı 1963-1965 yılları arasında sazını geliştirmiş, terhis olunca Ankara’ya dönmüş, askerlikte öğrendiği paraşütle atlama eğiticiliği dahil çeşitli ara işlerde çalışmış, gazinolarda solistlere eşlik etmiştir. Bu dönemde dışarıdan sınavlara girerek ilkökul diploması almıştır. 1966’da da Hacettepe Hastanesi’ne hizmetli olarak girmiş, burada dürüstlüğü ve çalışkanlığı ile dikkat çekerek yükseltilmiştir.

“Aşık Eminî Ankara’ya geldiği 1961’den itibaren zamanın önde gelen âşıklarıyla tanışmış. onların konser listelerinde yer almıştır. Aşık Veysel, Davut Sularî, Daimî, Feyzullah Çınar, Nesimî Çimen, Mahsunî Şerif, Şekip Şahadoğru, Gürünlü Âşık Gülhane, Hüseyin Çırakman, Müslüm Sümbül, İsmail İpek, Coşkun Devrani, Âşık Reyhani, Murat Çobanoğlu, Şeref Taşlıova, Âşık Gülabi gibi ünlü âşıkların sohbetine katılmış hatta bazılarıyla aile dostu olmuştur..³ 1961 yılında eşi Suna hanımla evlenmiş, geçim sıkıntısı da çektiğini:

***Yoksulluk bağrıma çöktü çökeli
Ayazlarda buyayım mı vicdansız***

ve:

***Keramet yoktur duada
Ömrüm çürüdü kirada
Eminî’ye bir tek oda
İster verin ister vermen***

ya da:

***Eminîyim dolaştığım
Çilelere alıştığım
Gece gündüz çalıştığım***

² Ayhan Aydın, Cem Vakfı Veb Sitesi

³ Âşık Emîni Düşü, Ummanda Zerreyim Deryada Nokta, 2009, Ank. s.35

Bir dilim ekmek parası

biçiminde dile getiren Eminî İki erkek, iki kız olmak üzere dört çocuk sahibi olmuştur.

Sazlı sözlü ortamlarda çok bulunan Eminî âşıklarla çeşitli sohbetlere katılmıştır.. Bu sohbetlerinden çocukları da etkilenecek halk şiirinin geleneksel yapısını öğrenmişler, Özenle babalarının yolunda gitmişlerdir. Özellikle büyük oğlu Selman Düştü bu sohbetlerden etkilenecek, iyi bir saz eğitimi almıştır.

Selman Düştü 32 yaşında geçirdiği bir trafik kazasında yaşamını yitirmesi sonucu. Emine Düştü oğlu için:

***Aşk ile sazını çalan Salman'ım
Muradı göğsünde kalan Salman'ım
Çok söyledim dünya yalan Salman'ım
Gayri umutlarım sönüyor oğul***

***Eminî'yim omzumda götürdüm
Elim ile mezarına yatırdım
Büyüttüm beslettim erken yitirdim
Öz vicdanım beni kınıyor oğul***

ve

***İki Kasım ikibin üç yaşındır
Duymuyon mu bu çığlıklar sesimdir
Ben âşığım feryadımdır sazımdır
Bak sazım duvarda söylemiyorum***

biçiminde çok içli şiirler söylemiştir.

1988'de Devlet Sanatçısı ünvanını alan Aşık Eminî, gerek yaşadıkları, gerek dostlarından aldığı destek ile tam bir gönül adamı olmuş, doğru bildiğini savunmaktan geri durmamış, şiirleriyle kendini en iyi biçimde anlatmıştır.

***Eminî'yim benim özüm hak ile
Minnet etmem asla bülbüle güle
Ömür boyu bana verdiler çile
Defterim dürdüler yine dönmedim***

diyerek ne denli seviyeli bir kişiliğe sahibi olduğunu göstermiştir. Olgun kişiliği, örnek bir baba oluşu, toplum içinde sevilmesi; onu halkın sevgisini kazanan önemli âşıklar kervanına katmıştır. İlk 1975'te, Hacı Bektaş Şenlikleri'nde son dördlüğü:

***Eminî'yim dosta doğru gelirsin
Hedefimiz insanlıktır bilirsin
Başa, dişe muska yazan silinsin
Öz Türkçe söyleyen dilimiz vardır***

biçiminde olan “*Yetmiş Bin Köşeli Gönümüz Vardır*” adlı şiiriyle birincilik ödülü alıp kendini duyuran Eminî Düştü, TRT'nin Atatürk'ün doğumunun 100. yılı nedeniyle açtığı “Atatürk Destanı” yarışmasında:

***Silip karanlığın fırtınasını
Yelleriyle Cumhuriyet kurdular
Mustafa Kemal'in önderliğinde
Elleriyle Cumhuriyet kurdular***

biçiminde başlayan şiiriyle üçüncülük ödülü almış, 1988'de TDK'nın açtığı âşıklar Arası Dedem Korkut Şiir Yarışması'nda:

***Ölmemiştir Korkut Atam diridir
Ozanın sevdası sazın piri
Gönül deryasının ulu eridir
Bize ışık tutan cananımız var***

gibi dörtlüklerle yüklü **Destanlar ieği** adlı Őiriyle mansiyon almış ve çağımızın yaşayan en iyi ozanları arasına girmiŐtir.

İLESAM'ın ilk üyelerinden olan ve Atatrk Düşünce Derneği, Halk Ozanları Vakfı gibi kuruluŐlarda görev alan Eminî, aŐıkların örgütlenmesinde de etkili olmuş, bazı dernek ve kuruluŐların kuruculuğunda yer almıştır. Örneğin; Hüseyin ırakman'la 12 Eylül döneminde *Halk Ozanları Kültür Derneğini* kurmuŐ, daha sonra da yine Hüseyin ırakman'la; *Halk AŐıkları, Halk Sanatçıları Yayın ve retim Kooperatifini* kurmuŐtur. Bu dönemde bir yandan da plaklar ıkarımıŐ, kasetler yayınlamıŐ ve adını iyice duyurmuŐtur. 1993 yılında çalıŐtıđı kurumdan emekli olan Eminî, 2003 yılında oğlunu kaybediŐinin ardından hayata sağı, sözü ve Őirleriyle tutunmaya çalıŐmıŐtır.

İlkokulu bile dıŐardan bitirmesine karşın, kendini çok iyi geliştirmiş, herkesi *-dil, din, renk, ırk-* ayırt etmeksizin sevmiŐ, kardeŐ saymıŐ, İnsan sevgisini Őirlerine de yansıtmıştır. Anadolu insanının yüzyıllardır maruz kaldığı inanç sömürüsünü yoğun bir biçimde iŐlemiŐtir.

**“Eminî'yim arŐın krŐn binası
Adem balıktandır çamur mayası
Nedir ırk mezhep kavgası
Kulu kuldan ayırdılar yaratan”**

ve

***Dinleri, dilleri ne olursa olsun
Severim insanları insancasına
İnsanlık kardeŐtir diyen canları
BaŐ tacı ederim sultancasına***

gibi deyişleri bu duyguları yansıtan söylemleridir.

İnsan sevgisi öylesine yüksektir ki kendi ağzıyla bunu Őöyle anlatır: *“Benim dünyada; birlik, beraberlik ve kardeŐlik anlayıŐı içinde, insancıl duygularla karŐılıklı saygı ve sevgi tek dileğim olmuştur.”* Hümanist oluşu onu toplum içinde sevilen sayılan biri haline getirmiştir. Halkbilimci İhsan ztrk onun için :

*“Benim için Eminî, önce alçak gönüllü, sevecen, hoŐgrl, sözü sohbeti dinlenir bir güzel insandır. Bu zelliklerinin yanı sıra saz alma, söz söyleme konularında da çok mahir bir usta, engin bilgi ve birikimiyle, eserleriyle ozan camiasında saygın bir yeri olan; herkesin sevip saydığı yürekli bir dosttur.”*⁴ demektedir.

AŞık Eminî'nin dünyasında kötülük yoktur. Deyişleriyle, birlik beraberlik duygularını halka aŐılamak ister.

***“Eminî barıŐa yanaŐ
Ayıp değil midir savaŐ
Tüm insanlar olsak gardaŐ
AnlaŐsak kötü m olur”***

ve

***Dünya haritası çizenler biziz
Barış dünyasında yüzenler biziz
Eski tarihleri yazanlar biziz
Zulüm ağlarını delmek muradım***

biçiminde savaŐı yerip barıŐı överek insanları birlik ve beraberliğe çağırırken:

***“Kılıçtan damlayan kan izlerini
Sevgi suyu ile silmek muradım
Ta ezelden beri insan hakları
Cümle alem ile glmek muradım”***

sözleriyle, savaŐ karŐıtı, barış yanlıŐı olduğunu dile getirmiştir.

⁴ AŞık Eminî Düştü, Ummanda Zerreyim Deryada Nokta, Ank. 2009, s.24

Ruhun kendisini Tanrı sevgisine bağlama, adama olarak da yorumlanan ve her şeyden önce bir gönül terbiyesi olan tasavvuf, Eminî Düştü'nün şiirlerinde belirgin bir etken olarak görülmektedir.

Ona göre dost olunmalı, dostluklar yitirilmemelidir. Tanrı sevgisi öylesine yüksektir ki, tanrının ayırt etmeden yarattığı kullarını "bir" görmüş:

***"Gel hey insanoğlu özünü yokla
Seni yaratanı sen de bul sakla"***

ve

***Eminî'yim düştüm insan hanına
Vicdanına danış, sor Süphanına
Vahdet-i vücud'un ol ummanına
Ermesini bilmeyenler kör kalır***

gibi deyişleriyle tasavvuf inancı sergilemiştir.

Gerçek aşkın da yaşanması gerektiğini düşünenlerdendir.

Dünyaya geliş nedenlerimizden biri de aşkı sevgiyi bulup en güzel biçimde yaşamaktır. Aşk için ölmeye razıdır. Ona göre insan gönlünü ruhunu aşkla avutmalıdır.

***"Eminî'yim şu alemi gezerim
Her ne görsem ona aşkı yazarım
Güzellerin gönlü olsun mezarım
Ruhumu beslerim mutfaklarından"***

biçiminde her fırsatta şiirlerine bu düşüncesini yansıtmıştır.

İyi bir öğrenim alamamış olmasına karşın, çağının düşünce yapısını yakalamış, hatta bazılarına göre aşmış bir âşıktır. Atatürk devrimlerine içtenlikle bağlıdır. Cumhuriyeti devrimleri korumayı görev bilenlerdendir. En çok da halkçılık ve laiklik ilkeleri üzerinde durur. 1990'da Ayhan Aydın'la yaptığı bir röportajda:

"Hak ve adaleti koymuş Mustafa Kemal. Cumhuriyet hak ve adaletin yasasıyla ilgili eee nerede adalet? Bakıyorsunuz hak, adalet yok ortada. Uçurumlar, uçurumlar, uçurumlar git gide büyüyor. Ha demek ki cumhuriyetçilik bu değil. Cumhuriyet yakasına rozet takmakla olmuyor, lafla olmuyor. Cumhuriyet gönülde olacak. Gönlüne yazacaksın, onu yaşayacaksın. Birlik beraberlikle yaşayacaksın. Dövüşle, kavgayla, vurmayla, kırmayla ... şunla bunla olmaz bunlar.

Cumhuriyet, hakla, adaletle yaşanır, insan haklarıyla yaşanır, eşitlikle yaşanır, dönüşümle yaşanır, topluma sahip çıkmakla yaşanır. Ben cumhuriyeti böyle algılıyorum. Laikliği böyle algılıyorum" demektedir.

Çağın bilim ve teknoloji çağı olduğunu bildiğinden, laiklik ilkesi doğrultusunda, bilimin peşinden koşmak gerektiğini düşünmüş, bunu yaparken de birlik beraberlikten uzaklaşmaması gereğini işaret etmiştir.

***Eminiyim halka açık bağırmız
Sarılsın yaralar dinsin ağrımız
Birlik, beraberlik, dostluk çağrımız
Bir istiklâl, bir özgürlük bir vatan***

biçiminde vurgulayan Eminî Kemalist bir yaklaşıma sahip olduğunu göstermiştir. Kavgayı, çekişmeyi bir yana bırakıp, Atatürk ilkelerinde birleşmemiz gerekir demiş, bu doğrultuda çağa ayak uydurulması gerektiğini savunup:

***Özgürlüğün simgesi
İnsanca yaşamaktır
Atatürk devrimleri
Engelleri aşmaktır***

biçiminde devrimleri övmüştür.

SANATI

Eserlerini genellikle düz koşmadan hareketle türkü formunda oluşturan her usta âşık gibi Eminî'nin de şiirlerinde sağlam bir uyak örgüsü ve uyak düzeni varken serbest ölçü ile yazılmış iki şiiri bu kuralı zedelemiştir.

Yaşama ve çevresinde oluşan bütün olaylara duyarlı bir tavır sergileyen Eminî, âşıklık geleneklerini önemli bir bölümüne sahip görülmektedir.

Âşıklık geleneklerinin başında gelen saz çalma Eminî'de üst düzeydedir. Mahlas alma geleneği gereği, adının sonundaki (i)'yi nisbet (i)'si biçimine çevirerek düzenli şekilde kullanmıştır. Yeri gelmiş, *b,p,m,v,f* seslerini kullanmadan lebdeğmez örneği vermiş, yeri gelmiş, usta âşıklarla atışarak geleneğin önemli bir bölümüne sahip olduğunu göstermiştir.

Sade bir dille, hece ölçüsünün genellikle 8 ve 11'li kalıplarını kullanıp düz koşmanın ağıt, güzelleme, taşlama türlerinin güzel örneklerini sergilemiştir. Eminî de pek çok âşık gibi kendinden önce yaşamış bazı âşıkların etkisi altında kalmıştır. Eminî'nin:

***Kudüs'te, Mekke'de Hac'da değildir
Türbede, tekkede, tacda değildir
Hak'la Hak olanlar ucda değildir
Benden içeride bende mevcuttur***

dizelerinde açıkçı Yunus Emre etkisi görülürken bir şiirinde, ***Ala gözlerini sevdiğim dilber*** dizesini aynen yinelemesi Karacaoğlan'ı anımsatmaktadır. Bunların ötesinde asıl belirgin olan Eminî'nin şiirlerinin tema ve söyleyiş özellikleri Emrah kolundaki âşıkları andırmasıdır. Bu kolda, güçlü saz, iyi söylem ana ilkedir. Emrah'ın:

***“Yahşı himmet gerek râh-ı talebde
Behude laf ile menzil alınmaz”***⁵

tarzındaki söylemin, Emrah çırağı Zileli Talibî'nin:

***“Adım mevt yazılmış levhime özel
Tel varaktan, yazı aktan ayrılmaz”***

edasının, Talibî çırağı Zileli Ceyhunî'nin:

***“Ne derttir bilmeyen sızlatan beni
Can gider visale cânan bulunmaz”***⁶

biçimindeki söylemi ve yine Talibî çıraklarından Zileli Fedaî'nin:

***Uydur işleğini Hakk'a hoş ola
Bala bal demekle ağız bal olmaz”***⁷

gibi deyişlerinin özünde Eminî'nin:

***Sualimi ben dünyada vermişim
Sual vermeyene şefaaf olmaz***

biçimindeki söyleminde hissedilmektedir. Bu da âşık kollarının oluşum ve devamında usta âşığı mutlaka yakından tanıma ve yaşadığı dönemde yaşamış olmakla değil, onun söylemini benimsemekle mümkün olduğunun işaretidir. Emrah Kolu'nun Zile'deki âşıklar üzerine harmanlanmasını da bu noktada aramak gerekmektedir. Bu harmandan nasibini alanlardan biri de Eminî'dir.

Emrah Kolu'ndaki Zileli Âşıkların, köyünün yapısı gereği köye sık sık uğraması nedeniyle küçük yaşta âşıkları tanıyan Eminî'nin kulağının, Zileli âşıklar tarzına ve söylemlerine alışık olması bu edayı yakalamasının nedenlerinden biri olarak görülebilir.

Şiirlerinde *çile düşürmek, sevgi suyu ile silmek, barış deryasında yüzmek* gibi söz kümeleri kimliği, kişiliği oturmuş edebi haddeden geçmiş usta âşıklara özgü söylemler olduğu kuşkusuzdur. Âşıklık sanatının yaşayan son büyük ustalarından biri olarak görülen Eminî de, pek çok âşığımız gibi sanatı taktir edilemeyen ve zamanında gerekli ilgiyi göremeyenlerden biridir.

⁵ Metin Karadağ, Erzurumlu Emrah, Yaşamı, sanatı. Şiirleri, Ank. 1992, s.155

⁶ Hayrettin İvgin, Mehmet Yardımcı, Zileli Ceyhunî, Hayatı, Sanatı, Şiirleri ve Diğer Ceyhuniler, Ank. 1996, s.38

⁷ Mehmet Yardımcı, Hayrettin İvgin, Zileli Fedaî, Ankara 1983. s.46

İŞLEDİĞİ ANA DUYGULAR

A. TOPLUMSAL KONULAR

Âşık her türlü haksızlık karşısında saziyla, sözüyle direnen, sözünü çekinmeden söyleyen kişidir. Eminî de bu geleneği en iyi sürdürenlerden biri görünümündedir.

Bir şiirinde:

*İşte âleme çattığım
Kimse bilmez aç yattığım
Ömrümü zindan ettiğim
Bir dilim ekmek parası*

biçimindeki söylemiyle yoksulluğunu sergilerken bir şiirinde:

“Dönen dönsün ben dönmezem yolumdan”

diyen Pir Sultan edasıyla:

*Düşüncemden inancımdan fikrimden
Yıllarca yoruldum yine dönmedim*

diyen Eminî, yeri gelmiş:

*Hele bakın memleketin haline
Zam üstüne zam yüklüyor her gelen*

biçiminde yönetimi eleştirmiş, yeri gelmiş:

*Gerçekler uğruna bunca ölenler
Kanlarıyla gül yaptılar gittiler*

diye yaşanan acı olaylara gönderme yapmış, yeri gelmiş:

*Tellal oldum size ey koca millet
Bakın koca yurttan talan var talan*

diye önemli bir toplum yarasını dile getirmiştir.

Kimi zaman:

*Marifet devridir çağımız bizim
Teknoloji olmuş bağımız bizim*

diye teknolojinin toplumda yarattığı değişimi vurgularken yeri geldiğinde de:

*Hele dinle beni örümcek kafa
Değişim olmadan gelişim olmaz*

diyerek toplumdaki gelişmelere ayak uyduramayanları yermiştir.

Kimi zaman:

*Seviyorum desen inanır mıyım
Şu altın terimi çaldıktan sonra*

ve

*Pırıl pırıl alnımızda terimiz
Çalışanın hakkı verilmelidir*

dizeleriyle işçi sınıfının sözcülüğünü üstlenmiş, kimi zaman da:

*Barış, sevgi, dostluk demek çok kolay
Sözde değil özde barış olmalı*

gibi söyleyişlerle takiye yapanları yermiştir.

Barıştan, dostluktan, kardeşlikten yana olduğunu hep vurgulayan Eminî'nin:

*Bütün dünya insanları
Barışsak kötü mü olur
Hep bir olup insanlığa
Dönüşsek kötü mü olur*

deyişi, yapıcı, birleştirici yüreğinin içten duygularının dile gelişidir.

B. DOĞA

Bozkır kültürünün etkisiyle Türklerin sosyal yaşamında ve inancında doğa kültürünün çok önemli yer tuttuğu bilinmektedir.

Anadolu insanının en iyi tanıdığı şey doğadır. Yaşamı hep doğa ile iç içe geçen Anadolu insanı için doğa sanki ilk sevgilidir. Yaşadığı ve gördüğü yerleri dizelerine aktaran Eminî onların güzelliklerini över. Doğa Eminî Düştü için çok önemlidir. O, çevresini ve doğayı:

*Yeryüzünün yağmurusun selisin
Denizlerin dalgasının gülüsün
Bulutların tufanının yelisin
Şimşeklerin çakışısının çiçeğim*

deyişindeki kendine özgü doğal biçimiyle anlatmıştır. Bir şiirinde:

*İnsanlığa mesajımız çağrımız
Çevreni temiz tut yeşili koru*

diyen Eminî'de sanki Tanrı'nın insanlara ve bütün canlılara verdiği en büyük armağandır. O, doğanın korunması gerektiğini vurgulamış, doğayı övmüştür. Onda, doğa ve insan bir birinin bütünü gibidir.

*Suna boylum nazlı yârim durma gel,
Sen gelmeden bizim güller açmıyor*

deyişi bu görüşümüzün kanıtlarındandır.

*Dünyada kadını asla hor görme
Lâledir, sümbüldür, güldür kadınlar*

ya da

*Ağaçta titreyen yapraklar gibi
Yeşerip kuruyan dallar gibisin*

biçimindeki deyişlere bakınca Eminî'de doğa başlı başına bir tema olmaktan öte, benzetme ve sembol unsuru olarak görülmektedir.

Onun şiirlerinde Anadolu âşıklarının ortak kullandıkları suna boy, kömür göz, ceren vb. söyleyişlere özenle yer verilmiştir. Kimi dizelerinde:

*On para etmez darası
Herkesle açık arası
Koca köyün yüz karası
Şu bizim köyün şeytanı*

biçiminde Anadolu köyünü dillendirip köylü âşık kimliği ile:

*Eminî'yim lak lak leylek
Zaten battık evlek evlek*

gibi şiirlerine damgasını vurmuştur. Büyük kentlerde uzun yıllar kalmasına karşın hep köy kültürünü yaşatmış âşıklardandır.

Köy ortamında yetişmiş bir âşığın doğa karşısında tutumu, zamanında yağın yağmurun bereketi, *“Bir çekirdek verdim dört bostan verdi”* diyen Veysel'in dillendirdiği gibi mahsulün verimi vb. yönde olur. Kimi kez Eminî'de de:

*Bir afet erişti reçbere bu yıl
Ekinleri dolu vurdu bu sene*

gibi doğal bir söylem olarak yer yer görülürken:

*Her bahçeye girip talan eyleme
Bülbülün tarifi gül ile olur*

ve

*Satır satır yaprak yaprak okudum
Ağaçtan, meyveden, daldan geçtik biz*

deyişlerindeki gibi yarar düşünülmeyen doğa konumunda sergilenmiştir.

C. AŞK

Âşık edebiyatında ustalığın belgesi ele aldığı konuları en iyi biçimde işleyebilmesidir. Âşıkların da işledikleri temel konuların başında aşk gelmektedir. Her varlık aşk denizindedir fakat hepsinin aşk algılayış biçimi aynı değildir. Her biri yeteneği ölçüsünde ve düzeyinde aşk duygularını yansıtır.

*Sevdiğim aşkınla yandım tutuştum
Hasretin bağırmı yaktı ha gel gel*

ve

*Aşk ile sevgidir insan mayası
Bizi yaratanın cemal-i aşktır*

ya da

*İnsanlığın temelini aşk ile
Örmesini bilmeyenler kör kalır
Her baktığı yerde Hakk'ın nurunu
Görmesini bilmeyenler kör kalır*

diyen Eminî'de beşeri aşk ve ilahi aşk bir ırmağın iki ayrı kolu gibidir. Aşkın iki vadisini Eminî'de ayrı ayrı ele almak gerekir.

I. Eminî'de Beşeri Aşk

Aşk, âşıklık geleneğinin temel konusudur. Sevgi ve sevgili kavramları çerçevesinde âşığın duyguları biçimlenir.

Eminî'de kadınların ayrı bir yeri vardır. Güzelleri tanımlamak için ilginç benzetmelere yer verip:

*Sarı çiçek selvi boylu maralım
Esen acı poyraz yelimsin benim*

biçiminde mazmunlardan yararlanmış, doğadaki ahenkle yaşama sevincini bütünleştirip estetik duyguları canlı tutmuştur.

Aşkı dile getirirken:

*Bülbüller öter güllerde
Ben yaralı yar yaralı*

biçimindeki söylemleriyle de âşık edebiyatında çok bilinen gelenekçi bir tutum sergilemiştir.

Gerek halk şiirinde, gerekse divan şiirinde âşık daima bir özlem ve ıstırap içinde zamanı ah vah ile geçiren kişidir. Sevgiliden hep ilgi beklemesine karşın her zaman sitem görür.

Âşık için sevgili güzellerin şahı gönlünün sultanıdır. O da pek çok âşık gibi güzellerin aşkından yanıp tutuşmuş:

*Âşık oldum olalı
Sana gönül vereli
Kurudum gazel oldum
Seni sevdim seveli*

gibi deyişleriyle duygularını gizlememiştir.

Güzelleri tanımlamak için kullandığı benzetmeler şiirine ayrı bir hava katmıştır. Onun şiirlerinde selvi boy, şeker dudak, gül yüz, gül kokusu, maral, bağban, ak göğüs gibi söylemlerle:

*Gönül düştü bir güzelin bendine
Eylenip yanında kalasım gelir
İzin verir mi ki sorsam kendine
Ak göğsün üstünde ölesim gelir*

deyişinde olduğu gibi Karacaoğlan edasının yanı sıra:

**“Bu maral ey peri suret
Çok açtı bağrında yara gözlerin”⁸**

diyen Emrah tarzını akla getirmektedir.

**Senin ateşine düştüm düşeli
Şu dünya başıma dar Leyla Leyla**

biçiminde türkü formunda aşkı, sevdâyı ünleyen Eminî:

**Ahu gözlüm sen bu elden gideli
Garip gönlüm bir hoş oldu gel gayrı**

diyerek sevdiğinden ayrı kalmanın hüznünü tele dökmüş,

**Aklımı başımdan aldı
Gamlı gözler kara gözler
Beni dertten derde saldı
Gamlı gözler kara gözler**

ve:

**Aşkın sahrasına geçtim oturdum
Leyla'yı Mecnun'a çölü bana sor
Acıyı tatlıyı yedim bitirdim
Çiçeği arıya balı bana sor**

ya da:

**Eminî'yim yeter artık yoruldum
Nice yıllar aktım aktım duruldum
Tabiatta her güzele vuruldum
Şu aşkın atına binmekten bıktım**

diyerek aşk acısının gönlünde yaptığı tahribatı dile getirmiştir.

Karacaoğlan ve pek çok âşık gibi doğadaki birliğin ve ahengin farkında olan Eminî de:

**Her sevginin simgesidir
Bülbüller, güllere âşık
Her çiçeğe konar kalkar
Arılar, ballara âşık**

diyerek kimi şiirlerinde doğanın insan üzerine yaptığı etkiyi vurgulayıp gölleri, pınar başlarını yaşama sevinciyle bütünleştirerek betimlemiş, güzeli anlatırken:

**Sönük kalır mevsimlerin gülleri
Misk amberin kokususun çiçeğim
Her şey solar sen solmazsın içimde
Âlemlerin nakışısın çiçeğim**

gibi söyleyişlerle insanın estetik duygularını canlı tutup yaşama sevincini aşlamıştır.

Eminî, sevince tam seven Anadolu delikanlısı gibi davranmış, bu davranışını içten ve samimi duygularla dizelere ustaca aktarmıştır.

**Güzel seni candan sevmemek için
Ya toprak olsaydım, ya taş olsaydım**

deyişindeki açık sözlülüğü, yine:

**Ela gözlerine kurban olduğum
Kesme selamını bir selam gönder**

dizelerindeki içtenliği:

**Güzellerin gönlü olsun mezarım
Ruhumu beslerim mutfaklarından**

söylemi gerçek aşk adamı kimliğini sergilemiştir.

⁸ M. Karadağ, a.g.e. s.64

II. Eminî'de Tasavvuf ve İlahî Aşk

Ruhun kendisini Tanrı sevgisine adama olarak da yorumlanan tasavvuf, İslâmiyetin kaynaklarından hareketle dini prensiplerin konu ile ilgili yönlerini inceleyen , derinleştiren, bunları yaşam biçimine sokup başkalarına aktarma yollarını gösteren bir etkinliktir.

Her şeyden önce bir gönül terbiyesi olan tasavvuf ve ilahî aşk, Eminî'nin şiirlerinin önemli bir bölümünde kendini hissettirmektedir.

Eminî, mutasavvuflar gibi kendini ve bütün evreni, tüm varlıklarıyla mutlak birliğin yani Tanrı'nın nesnel görüntüsü sayar.

*Eğer bulmak istiyorsan Mevlâ'yı
Toprakta, betonda, taşta ara bul
Tüm gördüğün varlık onun resmidir
Tipide, boranda, kışta ara bul
Görmek isteyene bunca serdedir
Görmek istemezsen elbet sırdadır
Her nereye baksan işte ordadır
İnsanda, balıkta, kuşta ara bul*

ve:

*Şu dünyaya kaç kez gelip gittiğim
Zindancı başıyla cellada sorun
Hak için canımı feda ettiğim
Zindancı başıyla cellada sorun
Bir zamanlar Mansur geldim kestiler
Nesimî'yim dedim derim yüzdüler
Pir Sultan'ım dedim tuttu astılar
Zindancı başıyla cellada sorun*

gibi deyişleri bu görüşün kanıtlarıdır.

Yaratılan her şeyde tanrıyı görmek tasavvufun temelini oluşturmaktadır. Bu görüşleri nedeniyle Hallac-ı Mansur ve Nesimî canlarından olmuşlardır.

Tasavvufî aşk yolunu şiirlerinde dile getiren Eminî, başka din anlayışlarına da karşı değildir.

*Eminî Tevrat'ı, kur'an'ı bildi
İncil'i sen yazdın bir kitap oldu*

gibi deyişleri bunun kanıtları arasındadır.

Dini unsurları birçok şiirinde konu eden, Kur'an, Peygamber, cennet, cehennem, melekler ve kimi din ulularını sık sık dile getiren Eminî Alevi-Bektaşî kültüründen gelme oluşu nedeniyle ve yaşamı boyu bu kültürle haşır neşir olması sonucu Bektaşî kültürüyle kimliğini şekillendirmiştir. Pek çok şiirinde Allah-Muhammet-Ali üçlemesi ön planda gelmiştir. Ehlibeyt'e saygıda kusur etmemiş, yarı geldikçe 12 İmam'ı dizelerinde zikrederek duvazların güzel örneklerini vermiştir.

Burada göz ardı edilmemesi gereken ince bir nokta vardır. Tasavvufî şiirler genellikle Sünnî, bunların Alevi-Bektaşî felsefesini içerenleriyse Batinî özellikler taşır. Mevlâna, Mahmut Hüdaî, Erzurumlu İbrahim Hakkı gibi mutaavvuflar Sünnî; Ahmed Yesevî, Yunus Emre, Pir Sultan Abdal gibi Alevi-Bektaşî felsefesi içinde şiirler söyleyen âşıklar ise daha çok Batinî özellikler taşır.

Bunlardan tasavvufî görüşle söylenmiş aynı bağlamdaki şiirlere bir grubu nefes, ilahi vb. derken, diğer grubu deyiş, deme, duvaz vb. adını vermektedir. İkinci gruptakilerin şiirleri ilerici öze yoğunlaşmış olup Ehl-i Beyt sevgisiyle örülmüştür. Âşık Eminî de ikinci gruptaki âşıkların yaşayan önemli temsilcilerindendir.

Ç. CUMHURİYET VE ATATÜRK SEVGİSİ

Türk edebiyatında en çok işlenen konulardan biri Atatürk ve Cumhuriyettir. Yurtsever bir kimliğe sahip Eminî de bu konuyu dile getiren pek çok şiir yazmıştır. Bu şiirlerin ortak teması çağdaş düşünceli bir insana yaraşır biçimde cumhuriyete ve Atatürk'e bağlılık olarak öne çıkmaktadır. Vatan sevgisini her fırsatta dile getiren Eminî:

*Silip karanlığın fırtınasını
Yelleriyle Cumhuriyet kurdular
Mustafa Kemal'in önderliğinde
Elleriyle Cumhuriyet kurdular*

ve:

*Hayranım vatanın her iklimine
Bir cennete benzer eli bu yurdun
Kış gider yaz gelir mevsim değişir
Lâle sümbül kokar gülü bu yurdun.*

derken aynı zamanda doğayı sembol kullanmış, gülün lale, sümbül kokması, bir nevi vatan topraklarında yaşayan farklı kültürdeki insanların iç içe geçmişliğini, oluşan mozayiki simgelemiştir.

Atatürk'e büyük hayranlık duyan Eminî, her fırsatta ona olan sevgisini dile getirmiş:

*Ulusça birleşip birlik olmamız
Atatürk'ün önder oluşundandır
Zalimin zulmünden tüm kurtulmamız
Lanet defterini dürüşündendir*

biçiminde dile getirmiş, Atatürk'ü bir kurtarıcı olarak görmüş, hayranlığı onu tanıdıkça katlanarak artmıştır.

*Öyle bir kükreyiş ki
Atatürk'ün izinde
Medeni anlayış ki
Uygarlığın yüzünde
Cumhuriyet şan bizim
Yolumuz Kemalizm"*

biçiminde dizelerin yer aldığı "Cumhuriyet Şan Bizim" adlı şiir gibi birkaç şiiri, 1981'de TRT'nin açtığı Atatürk'ün doğumunun 100. yılı "Atatürk Destanı" yarışmasında yayınlanabilir nitelikte bulunmuştur. Atatürk ve Cumhuriyet içerikli şiirlerinde:

*Hep beraber bağlıyız
Biz bu Cumhuriyet'e
Babamızın oğluyuz
Kavuştuk hürriyet'e*

diyerek dile getirdiği gibi, vatan, millet ve bağımsızlık aşkı onun için tek idealdir.

*Çalışan bir millet geride kalmaz
Vatanın aşkıyla koşan yorulmaz
Ulusun gücünün sınırı olmaz
Bir istiklâl bir özgürlük bir vatan*

gibi hamasi duygularla yüklü şiirler söyleyen ve çağdaş bir Türkiye özlemi çeken Eminî cumhuriyete bağlılığını gençliğe:

*Bu ulusun eseri
Koru Cumhuriyeti
Atatürk'tür önderi
Koru Cumhuriyeti"*

biçiminde öğütlemiştir.

KAYNAKÇA

DÜŞTÜ, Eminî: Atatürk'ün Türkiyesi, Ankara,1981

DÜŞTÜ, Eminî: Gönül Deryası, Ankara,1990

DÜŞTÜ, Eminî: Ummanda Zerreyim Deryada Nokta, Ankara, 2009

İVGİN, Hayrettin: Tellerimiz Atatürk'ü Çağırır, Ankara, 2004